

آلتمتریکس برای متخصصان اطلاعات:

گذشته، حال و آینده

نویسنده: کیم هومبرگ

مترجم:

دکتر گلنار گلینی مقدم

عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبائی



انتشارات «پیش»

۱۳۹۷

سرشناسه	هولمبرگ، کیم -- Holmberg, Kim
عنوان و نام پدیدآور	آلتمتریکس برای متخصصان اطلاعات: گذشته، حال و آینده/نویسنده کیم هولمبرگ، مترجم گلنسا گلینی مقدم
مشخصات نشر	تهران: دبیزش، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	۲۰۴ ص
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۷-۰۳-۴ ۲۴۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	عنوان اصلی: Altmetrics for information professionals : past, present and future, c2016
عنوان دیگر	دگرسنجی برای متخصصان علم اطلاعات گذشته، حال و آینده
موضوع	استناد کتابشناختی
موضوع	Bibliographical citations
موضوع	ارتباط در دانش و دانش‌اندوزی -- نوآوری
موضوع	Communication in learning and scholarship -- Technological innovations
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ ۹د۸/هـ ۶۶۹/۸ Z
رده بندی دیویی	۰۰۰/۷۱
شماره کتابشناسی ملی	۵۴۲ ۱۰۷



انتشارات دبیزش

- عنوان: آلتمتریکس برای متخصصان اطلاعات: گذشته، حال و آینده
- ترجمه: دکتر گلنسا گلینی مقدم
- طراح جلد: دلارام پری پیکر
- ناشر: انتشارات دبیزش
- چاپخانه: آرین
- لیتوگرافی: دریا
- نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷
- شمارگان: ۳۰۰ نسخه
- قیمت: ۲۴۰۰۰۰ ریال
- مرکز پخش: شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات کتابداری چاپار - ۸۸۸۹۹۶۸۰
- حق چاپ و نشر برای انتشارات دبیزش محفوظ است.

فهرست مطالب

۹	درباره نویسنده
۱۵	مقدمه
۱۵	آلتمتریکس
۱۶	گام‌هایی به سوی آلتمتریکس
۱۹	چه چیزی در یک نام قرار دارد؟
۲۰	سطوح تاثیر
۲۲	سوالاتی که بی‌پاسخ مانده‌اند
۲۳	رئوس مطالب از کتاب
گذشته	
۲۵	۱- مقدمه
۲۷	۲- ارتباطات علمی
۳۳	۳- کتاب‌سنجی، علم، نقد و اطلاع‌سنجی
۳۵	۳-۱- قوانین کتاب‌سنجی
۳۷	۳-۲- تحلیل هم‌واژگان
۴۰	۳-۳- تحلیل کتاب‌سنجی
۴۲	۳-۳-۱- پایگاه‌های استنادی
۴۴	۳-۳-۲- تحلیل استنادی ارزیابانه
۴۶	۳-۳-۳- تحلیل استنادی رابطه‌ای
۴۸	۳-۴- رفتار استنادی
۵۱	۳-۵- ارزیابی پژوهشی مبتنی بر استناد
۶۰	۳-۶- علاقه به تاثیر اجتماعی پژوهش
۶۲	۴- وب‌سنجی
۶۳	۴-۱- فرا پیوند
۶۷	۴-۲-۱- پژوهش‌های وب‌سنجی بطور کلی
۶۹	۴-۲-۲- پژوهش‌های علم‌سنجی با روش‌های وب‌سنجی
۷۳	۵- رسانه‌های اجتماعی
۷۷	۵-۱- داده‌های کلان
۸۰	۵-۲- تحلیل رسانه‌های اجتماعی
۸۲	۵-۳- شاخص‌های کلیدی عملکرد
۸۵	۶- نتایج

حال

۸۷	 مقدمه
۸۸	۷- ارتباطات علمی و سایر فعالیت‌های پژوهشی در رسانه‌های اجتماعی
۸۹	۷-۱- ایده‌های پژوهشی جدید
۹۱	۷-۲- گردآوری داده‌ها
۹۲	۷-۳- تحلیل داده‌ها
۹۳	۷-۴- اشاعه تولیدات پژوهشی
۹۴	۷-۵- چگونه پژوهشگران از وب برای ارتباطات علمی استفاده می‌کنند؟
۱۰۰	۸- ظرفیت و نقد آلت‌متریکس
۱۰۰	۸-۱- ظرفیت آلت‌متریکس
۱۰۹	۸-۲- اندازه
۱۱۳	۹- آلت‌متریکس
۱۱۴	۹-۱- تأثیر
۱۱۶	۹-۲- منابع داده‌های آلت‌متریکس
۱۱۸	۹-۲-۱- بلاگ‌ها
۱۲۰	۹-۲-۲- میکرو بلاگ‌ها
۱۲۵	۹-۲-۳- سایت‌های شبکه‌ای اجتماعی
۱۲۹	۹-۲-۴- مدیریت استناددهی اجتماعی
۱۳۱	۹-۲-۵- هم‌تراز خوانی اجتماعی
۱۳۲	۹-۲-۶- سیستم‌های توصیه‌ای
۱۳۳	۹-۲-۷- ویکی‌پدیا
۱۳۴	۹-۲-۸- مخازن داده‌ها [واسپارگاه‌های داده‌ها]
۱۳۵	۹-۳- سرویس‌دهندگان [فراهم‌کنندگان خدمات]
۱۳۵	۹-۳-۱- کتابخانه عمومی علم- PLOS
۱۳۶	۹-۳-۲- آلت‌متریکس ال ال پی
۱۳۹	۹-۳-۳- پلام آناکتیک
۱۴۰	۹-۳-۴- ایمپکت‌استوری
۱۴۳	۱۰- سهام‌داران
۱۴۳	۱۰-۱- پژوهشگران
۱۴۵	۱۰-۲- دانشگاه‌ها
۱۴۶	۱۰-۳- کتابخانه‌ها
۱۴۸	۱۰-۴- ناشران
۱۴۹	۱۰-۵- حامیان مالی
۱۵۱	۱۰-۶- عموم مردم

۱۵۲	۱۱- نتیجه‌گیری
	آینده
۱۵۳	۱۲- مقدمه
۱۵۴	۱۳- معنی و اعتبار آلت‌متریکس
۱۵۴	۱۳-۱ خلق آلت‌متریکس
۱۵۸	۱۳-۲ آشکارسازی آلت‌متریکس
۱۶۰	۱۳-۳ سنجش دسترسی
۱۶۲	۱۳-۴ سنجش تأثیر
۱۶۸	۱۴ فشار بیشتر
۱۷۴	۱۵- تگرانی‌های آینده
۱۷۵	۱۵-۱- نشان استانداردها
۱۷۷	۱۵-۲- بازی آلت‌متریکس
۱۷۹	۱۶- پژوهش‌های آیند
۱۸۱	۱۷- نتیجه‌گیری
۱۸۴	منابع

درآمد

آلتتریکس اندک زمانی است که به قصد رویارویی، جانشینی و یا بهتر بگویم همراهی با علم‌سنجی پا بعرصه وجود گذاشته است. علم‌سنجی با عمر ۱۳۱ ساله خود، اگر مبنای اثر کمپل در سال ۱۸۹۶ تحت عنوان "کتابشناسی آماری" قرار دهیم، و یا ۴۹ ساله، اگر سال نامگذاری علم‌سنجی توسط پریچارد (۱۹۶۹) مد نظر باشد، فرازو فرودهای فراوانی را پشت سر گذاشته است و علیرغم خدماتش در جهت سنجش و اندازه‌گیری مصادیق علم و دانش، همواره با چوب کمی‌گرایی رانده شده است. اما جالب است که هیچگاه قدمی پس نشست و پاسخ‌های ناقدان و دست‌اندرکاران خود را با وضع قوانین و تعیین شاخص‌های ارزشمندی که یکی از نمود آنها کمک به بهبود دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی و آموزشی جهان است، ارائه نموده است. البته خوانندگان محترم انتظار دارند که یک شاخه علمی تا زمانی که مورد نقد واقع می‌شود، از مزیت زنده، پویا و پایدار بودن برخوردار است و یقیناً این امر خود مزیت و عامل بقا و دوام علم‌سنجی تا به امروز بوده است.

علم‌سنجی از ابتدای پیدایش در جهت سنجش و اندازه‌گیری علم و فناوری به خلق آثار و وضع قوانین متعددی همچون آثار: کمپل^۱، ۱۸۹۶ کین و ایلز^۲، ۱۹۱۷؛ هیوم^۳، ۱۹۲۳؛ قاعده لوتکا^۴، ۱۹۲۶؛ گراس و گراس^۵، ۱۹۲۷؛ قاعده برادفورد^۶، ۱۹۳۴؛ کتابخانه سنجی رانگاناتان^۷، ۱۹۴۸؛ قاعده زیف^۸... اقدام نموده است. با این حال، با خاتمه جنگ جهانی دوم، رشد علم‌سنجی فزونی گرفت که برخی از دلایل آنرا می‌توان به شرح زیر بیان کرد:

الف. وقایع بعد از جنگ جهانی دوم، که عمدتاً سه پدیده بارز آن عبارتند از "افزایش حجم اطلاعات"، "رواج علم اطلاعات" و "فراگیر شدن پوزیتیویسم (اثبات‌گرایی)" که زمینه را برای رشد علم‌سنجی هموار نمود.

^۱ Campbell

^۲ Cole & Eals

^۳ Hulme

^۴ Lotka Inverse Scattering of Scientific Productivity

^۵ Gross & Gross

^۶ Bradford's Law of Scattering of Scientific papers

^۷ Ranganattan

^۸ Zips law of Linguistics

ب. وقایع درون حوزه علم‌سنجی و رشته‌های مرتبط، شامل فزونی بی‌سابقه تولید اطلاعات در جهان که به عوامل گوناگونی نسبت داده شده است، مانند افزایش جمعیت کره زمین، توسعه شهرها و سازمان‌های تحقیقاتی، گسترش تخصص‌ها و ایجاد مشاغل نوظهور... (ریسمان‌باف و عصاره، ۱۳۸۶). خلاصه حجم انتشارات به گونه‌ای شد که دیگر امکان ارزیابی پروندادهای علمی از طریق روش‌های سنتی امکان‌پذیر نبود و علم‌سنجی در سطح وسیعی در سنجش و ارزیابی متون علمی بکار گرفته شد. اگر بخواهیم به عملکرد علم‌سنجی در طول عمرش نظری بی‌غرض بیفکنیم، خواهیم دید که با توجه به کارایی معیار در این حوزه که استناد است و بر کیفیت تأکید دارد، و تحلیل‌های هم‌تألیفی، هم‌استنادی، هم‌واژگانی و دیداری اطلاعات و... متوجه می‌شویم که این رویکرد کمی همواره در جهت سنجش کیفی متون بکار رفته است. از منظری دیگر، علم‌سنجی در طول زمان با پارادایم‌های مختلفی همراه بوده است و پیدایش آن با کتابشناسی آماری آغاز شد و سپس با کتابسنجی، کتابخانه‌سنجی، علم‌سنجی، اطلاع‌سنجی، وب‌سنجی، مجازسنجی ادامه یافته و اکنون به آلتمتریکس منتهی شده است. بعبارت دیگر در هریک از پارادایم‌های: کتابخانه، علم، اطلاع، وب و مجاز مشاهده می‌شود که علم‌سنجی با ابداع روش‌های سنجشی خاص آن پارادایم و استفاده از پسوند سنجی، به تهیه روش‌ها و شاخص‌های مورد نیاز جهت ارزیابی مواد و متون علمی به میدان آمده است. در اینجا به آلتمتریکس که دست‌مایه اصلی کتاب حاضر است و رابطه‌اش با علم‌سنجی پرداخته می‌شود.

آلتمتریکس

آلتمتریکس اولین بار در سال ۲۰۱۰ توسط جیسون پرایم^۱ و همکارانش در یک توثیت معرفی شد. عبارت آلتمتریکس از ترکیب دو واژه Alternative Metrics بوجز آمده است. در زبان فارسی معادل‌های آن را دگرسنجی، فرا استنادی، نفوذسنجی و نفوذسنجی اجتماعی برشمرده‌اند. سنجه‌های آلتمتریکس در بستر وب اجتماعی شکل می‌گیرند. در حالی که سال‌هاست که در حوزه ارزیابی پژوهش، اسنادها در کنار نظام هم‌ترازخوانی علمی به عنوان ابزارهای اصلی ارزیابی تأثیر پژوهش‌ها مورد استفاده قرار گرفته‌اند، و همواره مزایا و محدودیت‌های

^۱ Priem, J. et al.

ارزیابی‌های مبتنی براسناد مورد بحث بوده است. آلت‌متریکس در فضای ارتباطات گسترده وب مجازی و به ویژه وب اجتماعی خلق شد و شاخص‌های آن تفاوت‌های بسیاری با شاخص‌های سنتی ارزیابی دارند و شاید به همین دلیل آن را شاخصه جایگزین هم نامیده‌اند. که البته این استدلال درستی نیست و عده زیادی از دانشمندان با آن مخالفند. آلت‌متریکس به ردیابی و ثبت هرگونه فعالیت علمی در وب اجتماعی و به ویژه رسانه‌های اجتماعی می‌پردازد. مانند به اشتراک گذاری مقالات، بازدید از مقالات، دانلودها، بوک مارک‌های اجتماعی، ذخیره کردن در مندلی و سایت یولایک، پست‌ها در وبلاگ‌ها، کامنت‌ها در توئیتر و فیس‌بوک، مرورهای اف‌هزار، استاده‌ها، ویکی‌پدیا و غیره. نرم‌افزارها و سایت‌های زیادی منبع گردآوری داده‌های آلت‌متریکس هستند که قادرند با سرعت به ردیابی تاثیر آثار علمی بپردازند که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: مندلی^۱، آلت‌متریکس^۲، پی‌ال‌اواس^۳، پلام آنالیتیکس^۴، ایمپکت استوری^۵...

براساس دایره‌المعارف کتاب‌رسان و اطلاع‌رسانی، آلت‌متریکس با هدف سنجش تاثیر آثار علمی در محیط وب دو به عنوان شاخصی از رتب‌سنجی، حد مشترک وب‌سنجی و علم‌سنجی است. آلت‌متریکس حوزه نوینی است و پژوهش‌های مربوط به آن هنوز در ابتدای راه هستند و از سوی دیگر معنا و اعتبار آلت‌متریکس و داده‌های آن هنوز مورد بحث است.

بزرگترین مزیت آلت‌متریکس تنوع زیاد در شاخص‌های آن است که خود بزرگ‌ترین عیب آن نیز به حساب می‌آید. زیرا باعث پیچیدگی و سردرگمی مخاطبین و کاربران می‌شود. از مزایای دیگر آن، سنجش تاثیر انواع آثار علمی صرف نظر از قالب انتشار و نوع کاربر است. از بزرگترین محدودیت‌های آلت‌متریکس، امکان دستکاری داده‌ها توسط کاربران و نیز عدم یک‌دستی در نحوه گردآوری داده‌ها در بین ابزارهای گوناگون آن است. مزایا و معایب آلت‌متریکس به طور مفصل در این کتاب مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

می‌توان گفت آلت‌متریکس به منظور پاسخ به نیازهای امروز در وب اجتماعی خلق شده و در کنار علم‌سنجی و شاخص‌های سنتی آن قرار می‌گیرد. به نظر اینجانب، آلت‌متریکس نه به جای علم‌سنجی آمده است و نه در مقابل آن. بلکه می‌تواند به عنوان مکمل، در کنار شاخص‌های

^۱ Mendeley

^۲ PLoS

^۳ Plum Analytics

^۴ Impact Story

ستی علم‌سنجی در ارزیابی پژوهش مورد استفاده قرار گیرد. همان طور که سال‌ها طول کشید تا علم‌سنجی توانست به عنوان یک روش قابل اعتماد در ارزیابی پژوهش مورد استفاده قرار گیرد، آلت‌متریکس نیز راه درازی در پیش دارد، تا بتواند به عنوان یک روش تثبیت شده و مورد اعتماد، جایگاهی در نظام‌های ارزیابی علم و فناوری پیدا کند. شرایط گذشته و حال آلت‌متریکس و رابطه آن با علم‌سنجی، وب‌سنجی و سایر حوزه‌های سنجشی به خوبی در کتاب پیش رو مورد بحث قرار گرفته و روند آینده آن نیز مطرح شده است.

باری کتاب حاضر که آلت‌متریکس نام دارد و توسط هومبرگ به رشته تحریر درآمده است، در بردارنده کلیه مباحثی است که این موضوع را پوشش می‌دهند. مسئولیت ترجمه این کتاب را همکار علاقمند و پرتلاش عرصه علم اطلاعات و دانش‌شناسی سرکار خانم دکتر گلنسا گلینی مقدم بعهدہ داشته است. به نظر می‌رسد که این اثر یکی از اولین کتاب‌های ترجمه به فارسی توسط مترجم محترم باشد و برارلینی نویدی است تا دومین و چندمین ویراست آن در آینده ادامه یابد. آنچه در معرض استفاده و داوری علاقه‌مندان قرار می‌گیرد فرصتی است تا دیدگاه‌های مطرح در این عرصه را شناسایی و مورد مذاقه قراردهند. زحمات مترجم محترم قابل تقدیر است.

فریده عصاره

گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی

دانشگاه شهید چمران اهواز

بائیز ۱۳۹۷

۱. ریسمان باف، امیر؛ عصاره، فریده (۱۳۸۶) اطلاع سنجی: از پیدایش تا امروز، فصلنامه کتاب، ۷۱: ۲۹-۴۸.